

Nr 2076

av herr Takman m. fl.

med anledning av propositionen 1975: 46 om planering och samordning av samhällets insatser för rekreation och turism.

Kommittén för planering av turistanläggningar och friluftsområden konstaterade i sitt slutbetänkande Turism och rekreation i Sverige (SOU 1973: 52) att det oftast är de grupper som bäst behöver rekreation och avkoppling som saknar möjlighet att resa på semester. Särskilt gäller detta flerbarnsfamiljer, lågavlönade, ensamstående med barn, vissa grupper av äldre samt invalidiserade och sjuka personer. I propositionen, som i huvudsak följer de riktlinjer kommittén dragit upp, betonas därför att rekreationspolitiken måste ges en sådan inriktning att den möjliggör för alla att få den avkoppling och motion som var och en har rätt att kräva. Det är viktigt att inte sociala och ekonomiska hinder blir avgörande. Vi delar denna uppfattning. Vi stöder därför också de samhälleliga åtgärder som syftar till att begränsa och eliminera de kommersiella intressena. Samtidigt beklagar vi att frågan om hälsocentra för hälsofrämjande rekreation och för konvalescentvård och rehabilitering inte behandlas i de framlagda förslagen utan hänvisas till ytterligare utredning.

Enligt kommitténs förslag borde den framtida utbyggnaden för rekreationsändamål koncentreras till 23 s. k. primära rekreationsområden, varav 7 finns i södra Sverige, 7 i mellersta Sverige och 9 i norra Sverige. Propositionen upptar i stort sett samma områden men anvisar ytterligare ett i mellersta Sverige. Det framhålls att möjligheterna att samordna rekreationsintressena med bl. a. naturvårdens, jordbrukets, skogsbrukets och rennäringens intressen bör ägnas särskild uppmärksamhet.

Vi kan dock inte finna att rennäringens och därmed den samiska minoritetens berättigade intressen fått annat än en ytterst summarisk behandling i propositionen. Enligt det ursprungliga förslaget skulle 60 % av det område som rekreationsområdena upptar ligga inom fjällregionen. I kommittén föreslog experten i rennärringsfrågor Per Henrik Omma att turismens förhållande till samerna och rennäringen skulle göras till föremål för särskild utredning, ett förslag som kommittén avvisade. Det utförliga särskilda yttrande som Omma då fick fogat till betänkandet har praktiskt taget förbigåtts i propositionen. Detsamma gäller kammarkollegiets och lantbruksstyrelsens farhågor för den inverkan på rennäringen som ett realiserande av kommittéförlagen skulle kunna få.

Vi vill erinra om att området ovanför odlingsgränsen varit ett åt samerna förbehållet område sedan urminnes tider. Ett enhälligt jordbruks-

utskott hemställde vid behandlingen av regeringens förslag till rennäringslag 1971 att den dittills gällande bestämmelsen att renbetesfjällen samt sådan kronomark ovanför odlingsgränsen som står under statens omedelbara disposition även i fortsättningen skulle betecknas som områden som blivit anvisade till samernas "uteslutande begagnande", något som också blev riksdagens beslut (JoU 1971: 37 samt protokoll från riksdagsdebatterna den 2 juni 1971). Riksdagen beslutade vidare att "de ändamål som åberopas för ett upphävande av renskötselrätten måste, även om de inte utgör expropriationsändamål, likväl vara jämförbara därmed" (JoU 1971: 37, s. 68).

Vi betraktade detta som ett fullgott rättsligt skydd för rennäringen. Utbyggnaden av den tunga turismen har dock även i fortsättningen medfört avsevärt intrång. Detta gäller både direkt, genom turistanläggningar, vägar, leder, liftar och en ofta ohämmad skotertrafik, och indirekt, genom störningszoner långt utanför själva intrångszonen. Exploateringarna görs i regel utan hänsyn till att samerna har en stark rätt till land och vatten, grundad i lag och urminnes hävd. Vid Svenska samernas riksförbunds landsmöte i Åre 1973 antogs en resolution om det stora turistprojektet Brattli i Frostviken i Jämtland, som på s. 31 i den aktuella propositionen framställs som en utbyggnad som bör kunna ge "värdefulla erfarenheter". Vi finner det angeläget att citera avsnitt ur den ledande artikeln i Samefolket nr 10 1974, för att bekantgöra hur samerna ser på detta projekt och hur totalt man nonchalerat dem och deras uppfattning:

Här planeras närmare 1 000 stugor vid fjället Brattli. I det här området har Frostvikens södra sameby sitt känsliga kalvningsland, sina fiskevatten, sitt trivselområde. Området ska exploateras genom försäljning av fritidshus och mark bl. a. till tyska medborgare.

När den s. k. turistkommittén lade fram sitt betänkande angående utbyggnaden av turismen i Åre-regionen hade samerna helt enkelt glömts bort. I varje fall klargjordes inte att samerna har renskötselrätt m. m. på de gamla skattefjäll som ligger i direkt anslutning till Åredalen. En kompletterande utredning visade att intrånget på renskötseln värderades till 2,5 miljoner kronor.

I fråga om information kring Brattli kan man också med fog påstå att samerna förbigåtts i hög grad. Det gäller för övrigt samtliga invånare i Frostviken. — — —

Fritidsbyn i Brattli beräknas beröra ett fjällområde på totalt minst 15 kilometer radie vintertid och fem kilometer sommartid, har det framhållits från byggtintressenterna. Fördubbla de siffrorna och man kommer närmare sanningen. 15 kilometer är inget avstånd för snöskotrar. Och man får nog förmoda att det kommer att finnas ett sådant fordon i varje fritidsstuga. — — —

Här ska hux flux uppföras en väldig fritidsby som man med bestämdhet vet kommer att inkräkta på en näring men som också befaras bli dödsstöten för denna.

Det mest olustiga i den här historien är emellertid att samerna utsatts

för påtryckning av typ hot om mobbing om de inte säger ja till turistsatsningen. Samerna är medvetna om att Brattliprojektet medför ökad sysselsättning i Frostviken och vill på intet vis hindra en god utveckling av bygden. Men de kan förståeligt nog inte anse att denna utveckling är god om den omöjliggör den näring de själva ska leva av. Samerna är beredda att tåla visst intrång av turism. Detta har uttalats vid flera av SSR:s landsmöten. Men när intrånget riskerar att bli en totalinvasion måste det sägas stopp.

Vi saknar de ingående kunskaper som krävs för att avgöra om de angivna primära rekreationsområdena i fjällvärlden kan godtas för utveckling av tung motoriserad turism. Under inga förhållanden får dock denna utveckling bli en upprepning av Brattlis exploatering. Om de berörda samebyarna redan från planeringens inledande skede blir representerade i den lokala projektgruppen samt genom SSR också i den turismberedning, som föreslås i propositionen, kan detta utgöra en viss garanti för att utbyggnaden sker till minsta möjliga skada för rennäringen och för samernas existens som etnisk minoritet. Regeringen ämnar föreslå att bl. a. naturvårdsverket, arbetsmarknadsstyrelsen, planverket och det nyinrättade turistrådet representeras i denna beredning för samordning av de statliga insatserna för planering av områden och anläggningar för rekreation och turism. Enligt vår mening är det nödvändigt att också Svenska samernas riksförbund blir företrätt i beredningen.

Det är vidare nödvändigt att skyndsamt genomföra den utredning om turismen i förhållande till samerna och rennäringen, som Per Henrik Omma krävde i den ursprungliga kommittén och som denna avvisade.

Slutligen är det nödvändigt att Svenska samernas riksförbund ges de erforderliga medlen att skyndsamt utreda och lägga fram förslag om turism i samisk regi. Hittills har skildringar och fotomaterial om samekulturen och renskötseln använts i turistpropagandan världen över för att värva utländska turister till den svenska fjällvärlden. Men endast i undantagsfall har samer fått anställning vid turistanläggningarna och då alltid, så långt vi känner till, i underordnade befattningar. Bristen på sysselsättning, särskilt för kvinnorna, är allmän i samebyarna och tvingar den ena unga generationen efter den andra att flytta från samernas kärnområden. Lätt turism i samisk regi i form av stugbyar, fiskecamps etc. skulle kunna bli en viktig kombinationsnäring vid sidan av renskötseln. Den skulle otvivelaktigt också bli en mycket populär form av turism och en hälsofrämjande rekreation för alla de familjer och enskilda som inte söker sig till fjällen för att trängas med tusentals andra stadsbor utan för att få fysisk motion och psykisk avkoppling.

Med stöd av det anförda föreslås

att riksdagen i anledning av propositionen 1975: 46 beslutar

1. att företrädare för Svenska samernas riksförbund — SSR — skall ingå som likaberättigad medlem i beredningen för sam-

ordning av de statliga insatserna för planering av områden och anläggningar för rekreation och turism,

2. att berörda samebyar från planeringens inledande skede skall vara representerade i de regionala eller lokala organ som planerar de primära rekreationsområdena i norra Sverige,
3. att en utredning om turismen i förhållande till samerna och rennäringen skyndsamt genomförs,
4. att hos regeringen hemställa att förslagsvis 200 000 kr. anvisas till SSR för utredning och förslag om turism i samisk regi.

Stockholm den 14 april 1975

JOHN TAKMAN (vpk)

PER ISRAELSSON (vpk)

ALF LÖVENBORG (vpk)

TORE CLAESON (vpk)

EIVOR MARKLUND (vpk)